

הפשרה – משפט או שלום?

ראשי פרקים

- א. הרכבת הדין בפשרה – מחולקת רבבי מאיר ורaben
- ב. "וחלcta פשרה צrica קניין"
- ג. הפשרה – מצוה או אסור?
- ד. פשרה קרובת לדין
 - 1. חובה לכלוי עולם
 - 2. תלוי בחלוקת ר'ימ' ורבן
 - 3. ביאור שיטת הראי"
- ה. הכרעת הרוב בפשרה
- ו. כפיה בפשרה
 - 1.חלוקת הראשונים בכפיה על לפנים משורת הדין
 - 2. ביאורחלוקת הראשונים הניל'
 - 3. מידת הכפיה בפלפנים משורת הדין
 - 4. דעת השוויע ביחס לכפיטת פשרה
 - 5. כפיטת פשרה בבתי הדין

דיון במחות הפשרה מעלה שאלת יסוד :

האם הפשרה – שתחילה וסופה **הטכמה** בין בעלי הדין - היא חלק מתפקידו של בית הדין המופקד על עשיית הדין והמשפט, אם לאו?

והגמ' שבגמ' (סנהדרין ו, ב) מבואר: "אמר רב הלכה כרבינו יהושע בן קרחה" שאמר מצוה לבצעו, ופירשה הגמ' שימושות המצווה היא הצעה והמליצה של **בית דין** לצדדים לבוא להסכם שתספק את שני הצדדים. מ"מ עדין יש לברר האם גם משהסכימו הצדדים להתרשם בב"ד, הב"ד מופקד בב"ד לכל דבר, כמו בדין ממש, עד כדי כפיטת הפשרה ואכיפתה. או, שמא הסכם הצדדים להתרשם משנה את מעמד הדין כך שמעמד הפשרה, אופי הפישור והכרעת הפשרה מקבלים משמעות פושرت יותר ומהייבות פחות מדין. וב"ד

משמש בה כבورو וmagister ולא כדין, וזאת מושם שתכליתה של הפשרה השכנת שלום תוך כדי הסכמה הדדית.¹ במאמר זה נעבור דרך כמה נקודות חשובות המהוות סממן מובהקים של דין וב"ד. ונברר האם קיימים הם גם בפשרה, ומהן נלמד האם הפשרה היא מעשה ב"ד אם לאו.

א. הרכב הדינים בפשרה – מחלוקת רבינו מאיר ורבנן

הגמ' (סנהדרין ו, א) מביאה את מחלוקת ר"מ וחכמים לגבי הרכב הדינים בפשרה – "יביצעו בשלשה דברי ר"מ, וחכמים אמרים – פשרה בלבד", ומסקנת הגמ', שם – "יבאה קמיפלגי דמר סבר – מקשין פשרה לדין, ומור סבר – לא מקשין פשרה לדין".

בהמשך שם מובאים דברי רבashi בדבר הצורך בקנין בפשרה: "אמר רבashi: ש"מ פשרה אינה צריכה קנין, דאי סלקא דעתך צריכה קנין למאי' צריכה תלתא, למה לייה,TAGI בתורי וליקני מיניה?!" ומסקנת הגמ' – "וחלcta פשרה צריכה קנין".

סיכום העולה מהגמ': ר"מ וחכמים נחלקו האם פשרה היא מעשה ב"ד. ר"מ סבר שפשרה היא מעשה ב"ד ולכן צריכה גי' פשרניים.

וחכמים סבורים שפשרה אינה מעשה ב"ד ולכן פסקו שדי באפשר אחד.

אך מדברי רבashi, הניל, שמעין שפשרה היא דין, שהרי אינה צריכה קנין אפילו שנעשית מדעת בעלי דין ובהסכמתם ולא מכח ב"ד.

ועל כן, אומר רש"י (ו, א ד"ה TAGI) "להכי בעין תלתא ליפות כח בית דין דאף על גב דלא קנו מיניה לא ניחדרו".

¹ יש להעיר על ניסוח הספק, שכן גם בדיון מוצאים אנו שתכליתו השכנת שלום; ראה שווי'ת שבוט יעקב חי'א חי'ם כל' בשני דיינים שנמנו ורבו על השלישי (ושניהם יושבי קרנות) אם ראשיה השלישית לומר אני יודע כדי שיטופו עוד דיינים וכותב: "ודאי שפיר דמי למאבד הכל, כיון לשם שמי לחוץ הדין, מ"מ מותר לשנות מפני השלום, ודינה שלמא הוא, שشكורי קא משקרת, כי ידעת הדין, מ"מ מותר לשנות מפני השלום, ודינה שלמא הוא, כדרכיב: אמרת ומשפט שלום שפטו בשעריכט...". מבואר שעיקר הדין הוא להביא אמת ושלום. (הערות ערך).

עוד שמעין מדברי רבashi שלכו"ע – גם לחכמים – פשרה הוイ דין, שהרי רבashi מוכיח ממ"ד פשרה בתלתא שלא צריך קניין למ"ד פשרה בחוד (כלומר ר"א אינו מכיר דבריו דוקא לר"מ).

ואם כן, מה שנחקרו ר"מ ורבען, האם מקשין פשרה לדין, מתברר שגם מחולקת לגבי פרטי דיןיהם, כגון: האם פשרה בשלשה-צדין, או ביחיד. אך לא לגבי המהות.

אמנם, מסקנת הסוגיא אינה כרבashi: "והלכתא פשרה צריכה קניין". אך, כאן צריך לברר האם מחלוקת זו שפשרה צריכה קניין יש ציוו דרך כלל שפשרה אינה מענין דין שהרי צריכה קניין, בגין דין, או שימושות הלכה זו היא נקודתית וудין יש לומר שפשרה היא מענין דין.

ב. "והלכתא פשרה צריכה קניין"

בביאור מסקנת הגמ' נחלקו הראשונים:

1) רשיי (בד"ה והלכתא) – כתוב: "וופאי נעשית בשלשה" – ממשמע, בפשטות, שאפילו לר"מ שסביר פשרה בשלשה ומקשין פשרה לדין צריך קניין. וכ"ש לרבען שסבירו פשרה ביחיד – דלא מקשין פשרה לדין – צריך קניין.

וכן משמע בתוס' (ד"ה והלכתא) – בדעת ר"מ, ז"ל: "זהא דלא סגי בתרוי משום דחווי כמו קניין בטעות דלא בקיי בשרה ספריר" (אלא שימוש מהתוס' שלמסקנה מה שר"מ מחייב שלשה הוא לא מטעם שפשרה הויל דין, אלא משום שחוושים לטעות בשרה בשנים ולכך צריך שלשה).

2) רבינו יונה (סנהדרין ו/or ד"ה והלכתא) – כתוב, ז"ל:

"ונראה לי דר"מ ורבען בהא גופא פלי, דר"מ סבר פשרה אינה צריכה קניין ולפיכך בעי תלתא דין. ורבען סביר פשרה צריכה קניין ולפיכך אפילו ביחיד".
וז"א, לפי רבינו יונה הצורך בקניין בשרה תלוי בחלוקת הבסיסית שבין ר"מ לחכמים האם פשרה הויל דין.

לר"מ שפשרה הויל דין לא בעי קניין והחלטת המפרשים כהחלטת ב"ד בגמר דין.

ולרבען – דלא הויל מעשה ב"ד צריך קניין לקיים ההחלטה המפרשים.

אמנם, לפי רשיי שסובר בפתרונות שבין לר"מ ובין לרבען בגין קניין יוצא שלמסקנת הגמי' פשרה לא הוי מעשה ב"ז. מ"מ עדין אפשר לומר שشرط קניין לר"מ לא משומש שלמסקנה סבירין, ששרה לא הוי דין אלא ודאי הוי דין, אלא כיון שאופיה המיעוד של פשרה שנעשית על דעתם של בעלי הדין, זהה עצם מהות הפשרה, בזה לא שייך לדמות פשרה לדין.

עוד יש להעיר, שאפשר גם לרש"י מסקנת הגמי' היא דזוקא לרבען שהרי רש"י כתב: "והלכטא פשרה צריכה קניין – אפי' נעשית בשלשה", ולא כתוב פשרה צריכה קניין אפי' לר"מ. ורצונו לומר – לרבען, שסוברים שפשרה ביחיד, אפילו אם עשוה בשלשה בגין קניין. משום שאפשר היה לומר, זהה דברי לרבען קניין משומש וסביר שפשרה אינה צריכה ב"ז ודאי ביחיד, ומשום שפשרה לא הוי דין, הוא אם תעשה פשרה בשלשה, זהינו במעמד ב"ז, לא בגין קניין (וכן פסק ר"י טובultimo – מובא בהגחות מיימוניות בתשובות השיקות בספר משפטים, תשובה ט) ע"כ בא רש"י וכותב לרבען אפילו תעשה הפשרה בשלשה בגין קניין וטעמו – הויאל ופשרה אינה מענין דין, ועיקר ענינה שנעשית לדעת בעלי הדין, אין ב"ז יכול לקיימה ולכן אפילו נעשית במעמד ג' דיןנים צריכה קניין.

וכך נפסק ברמב"ס (סנהדרין כב, ה) ווז"ל: "אע"פ שרצוי בעלי הדין בפשרה בבית דין יש להם לחזור ולהתבעו הדין עד שיקנו מיד שניהם".
וכן נפסק בשו"ע (חו"מ יב, ז).

לסיום, מסקנת הגמי' "והלכטא פשרה צריכה קניין" – אמרה דזוקא לרבען שסוברים שפשרה לא הוי דין.

אבל לר"מ – שסובר שפשרה הוי דין – לא צריך קניין.
ואפילו אם נסביר כפתרונות דברי רש"י יש לתרצ' דבר זה לא שייך לדמות הפשרה לדין, כאמור.

ג. הפשרה – מצווה או איסור?

עפ"י מה שהעלנו, שקיימות מחולקות האם פשרה הוי דין, יש לבאר מחולקות ר"א בנו של ר"י הגלילי ור' יהושע בן קרחה – האם פשרה הוי מצווה או איסור?

וכך נאמר בגמי' (סנהדרין ו, ב): ר"א בנו של ר"י הגלילי אומר: אסור לבצע וכל הבוצע ה"ז חוטא... אלא יקוב הדין את החר, שנאמר: (דברים א, יז): "כפי המשפט לאלקים הוא".

ואילו ריב"ק חולק באופן קיצוני, ואומר: "מצוה לבצע שנאמר (זכירה ח,טו) : אמת ומשפט שלום שפטו בשעריכם... איזהו משפט שיש בו שלום هو אומר זה ביצוע".

וכך יש לבאר:

ר"א בנו של ר"י הגלילי טובר שפשרה אינה מעשה ב"ד, לנכון פוסק שכשבאו לפני הדיינים לדין אסור לבצע, שפשרה זה לא דין כלל והתורה אמרה "כי המשפט לאלקים הוא", וביאר שם רשי: "מה שאתת (חדיין) נוטל מזה שלא כדין, אתה מזקיקני להחזיר לו, נמצא שהטיית עלי המשפט". הרי שר"א למד שהדין מחייב לעשות דין בלבד. ואם עשו של דין – לענינו פרשה – חוטא, שגורם להטريق את הקב"ה להחזיר לו מה ש מגע לו בדין.²

ואילו ר' יהושע בן קרחה טובר שפשרה hei דין ומשפט. שהרי פירוש איזהו משפט שיש בו שלום hei ביצוע – ממשע, עכ"פ, שפשרה hei משפט לענין עשייתה בב"ד ובדיינים, ואע"פ שאינה דין ממש.

ד. פשרה קרובה לדין

הגישות השונות בנסיבות הפרשה – מביאות לחלוקת ראשונים נוספת: האם כשבאים לדין בפשרה יש תחילת לברר את הדין או שמא יש לחלק את סכום התביעה מחצה על מחצה – באופן שורותו? ב שאלה זו שתי דעתות עיקריות:

ג. חובה לכלוי עולם

הגמ' (סנהדרין לב,א) מביאה דברי רבashi ביחס לסתירה שבין הפסוקים: "בצדך תשפט עמיתך" (ויקרא יט,טו). והפסוק "צדך צדק תרדוף" (דברים טז,כ). ומתרוך רבashi: "אחד לדין ואחד לפשרה".

² עיין בשיעורי ר' שמואל (סנהדרין עמי יט) שהביא חקירה מדוע לר"א בנו של ר"י הגלילי אסורה הפרשה, וכتب שצד אחד בחקירה האיסור נובע מכך שיש מצואה לדין דוקא. ממשע שלצד זה פרשה לא תהיה דין. יש להעיר – שלפי ר"א בנו של ר"י הגלילי יש איסור לעשות פרשה בב"ד, מטעם דאיתן דין. אך לרבען דר"מ, בפסקות, אין איסור בכך. רק סבורו שלא צריך מעמד ב"ד לפשרה. וכן נראה בדעת השועי, שפסק הכרבען דלא בעי ב"ד (יב,ז) ועם זאת פסק שמצוות על התב"ז להציג פרשה לבני הדין (יב,ב)]

ומפרש רשיי (ד"ה אבל): "קראי לא קשו דעתך צדק לאו לדרישת וחקירה אני אלא צוק דין שלך וצדק פשרה שלך לפי ראות עיניך ולא תזרע את האחד יותר מחייבו". והנה, מפשט דבריו רשיי נראה שיש דין "צדק צדק תרדף" בעשית הפשרה – ז"א שיש לעשות הפשרה בדקודוק ועינו דין.

גם ביד רמייה (סנהדרין ו, ב ד"ה ודיק) בביואר מה ר"מ וחכמים אם יש להקיש פשרה לדין לעניין הרכבת הפשרנים כתוב, ז"ל:

"וכי היכי דין רשאים לדון בפחות מג' כך אין רשאים לעשות פשרה בפחות מג' כי שיעיינו בדבר היטב לפי מה שעיניהם רואות, כדי שלא יטרicho על אחד מבعلي יותר מdeadai". ובדעת רבנן כתוב: "ירבען טבריא לא מקשין פשרה לדין ואי משום שלא יטרicho על אחד מבعلي הדין יותר מdeadai בחוד סגי, דהא לאו דין הוא וחד יכול לכוננו כל הא夷יעורא".

הרי שלפי היד רמייה מפורש בדעת ר"מ דהא ובעין תלתא הוא כדי לעשות הפשרה בעיון המctrיך כמו בדיון ממש. מ"מ גם לדעת רבנן – אומר הרמיה – בעי דקדוק הדין בפשרה אלא שלדעתם זי לשם כך בדיון אחד.

ויותר מזה כתוב הרמיה (פרק א"ד י"מ לב, ב ד"ה תנינא) ז"ל:

ואהאי דכתיב חד צדק גבי דין ותרי גבי פשרה, משום דין לא בעי עיונה וצילوتא قولוי האי אלא למפסקיה אליבא דהילכתא, וליכא למיחש שמא יחייב את הזכאי ויזכה את החביב, אבל פשרה צריכה עיונה טפי ולעין לפי שיקול הדעת ולראות מי מהן אומר אמרת ועל מי ראוי להחמיר יותר.

גם בירושליםי (סנהדרין א, א) משמע כן: "אייר מתניתה אף הפשרה צריכה הכרע דעת". וביאר ה"פני משה": "דציריך שיכריע בדעתו עם מי דין נוטה ביוטר וכפי הכרע הדעת בזה יעשה הפשרה".

משמע דין זה דהכרע הדעת בפשרה נוגע לכוייע, ר"מ וחכמים, שהרי לא חילק לומר שכונת ר' מתניתה רק לר"מ ולא לרבותן.

בדעת רבנן, שסבירו שלא מקשין פשרה לדין ופה סוברים - לדעת הרמיה - שצריך פשרה הקרובה לדין, צ"ל אמנים פשרה אינה דין אבל פשوط הדבר שגם בפשרה אין להטות את הדין לצד אחד יותר מחייבו ועי' יש צורך, גם לדעתם, בפשרה הקרובה לדין.

2. תלוי בחלוקת ר"מ וחכמים

תוס' (ו, א ד"ה תיסגן) כתבו: "(ד) מפרש בירושלים טעמא זר"מ משומש דפשהה נמי צריכה הכרע דעת". משמע שגרשו בירושלים "פרשנה צריכה הכרע דעת" לא בשם ר' מתניתה אלא בשם ר' מאיר. ז"א שלדעת התוס' יש תיאום בין סברת הכרע דעת לשיטת ר' מאיר שאמר פשרה בשלשה. ודזוקא לר"מ שסביר פשרה הוי דין ובעי תלתא צריך הכרע דעת; ואילו לרaben אמרי פשרה ביחיד, וסביר שפשרה אינה מענין דין, אין צריך הכרע דעת בפשרה.

ובתמים דעים לראב"ד (ס"י ר"ז) הביא דעת ר"י בר אשר הלוי, ז"ל: "ויש לפרש דמאן דבעי שלשה קריליה ביצוע, על שצרכיך אומד הדעת למצוות הממון ולחلكו במידה שווה שלא יהיה אחד מהם נפסד יותר מכדי הראי לו. ומאן דאמר פשרה ביחיד קריליה פשרה לשון קל שאין צריך לדקדק בדבר אלא עניין שייכל לפשר ביןיהם יפשר".

הרי שכותב במפורש שענין הדקדוק בפשרה לעשotta קרובה לדין הוא טעם המחלוקת בין ר"מ לרaben.

3. ביאור שיטת הרא"ש

בתוספות הרא"שanno מוצאים דברים, שכאורה, סותרים זה את זה בעניין דקדוק הדין שבפשרה. בד"ה "בוצע בשלשה" (ו, א) כתוב הרא"ש:

ביצוע הוא לשון פשרה כמו מניח פרוסה בתוך שלימה ובוצע, כן דרך המאפשר צריך לשבר העניין ולחلكו ונונטן קצת ממש זה לזה, ומאן דמחמיר קרי ליה ביצוע צעריך ג' עניין דין צריך לדקדק ולצמצם וביצוע כפי הראי מזה וליתן לוזה לפי העניין, ומאן דמייקל קרי ליה פשרה דין צריך לדקדק כל כך אלאadam המטייל צוונ לתוך חמין ומפשרו.

משמעות הרא"ש תוליה מחלוקת ר"מ וחכמים בשאלת האם צריך לדקדוק בפשרה לעשotta קרוב לדין.

והנה, בהמשך דבריו (ד"ה והכא) כתוב הרא"ש "אבל פשרה שעושין ללא דין כל אשר יישר בעיניהם צריך ג' והפרק ב"ד הפרק" משמע שגם לר"מ שמצריך שלשה דייניהם בכ"ז מעשיהם מוגדרים כ"לא דין" וכ"כל אשר יישר בעיניהם" והצורך בשלשה פשננים הוא לשם כפיתה השרה – "הפרק ב"ד הפרק" ולא לשם בירור הדין קודם לשרה".

גם בד"ה והלכתה פשרה צריכה קניין כתוב הרא"ש: "ואפי' הכى בעי תלמא
שיהיה בו כח ב"ז דלא נהוי כקנין בטעות".

הרי שהចורך בשלושה דיןנים הוא להיות כח כפיה לקיום הפשרה ולא לצורך
דקדוק הדין שלפני הפשרה.

ונראה שיש לישב דבריו בפתרונות – שבודאי לדעת ר"מ צריך לדקדק בפשרה
ולשם כך צריך שלשה דיןנים. אלא שסוי"ס אחראי בירור הדין נוטים הפשרנים
מן הדין, במידה הנוצרת כדי להטיל פשרה בין הצדדים כאשר יש בעיניהם
לפי העניין, כך שהכרעת הפשרה תהיה שונה מהמסקנה אליה הגיעו עת בירורו
הדין שכן אין הכרעת הסופית הכרעה עפ"י דין אלא עפ"י שיקול דעתם
 בלבד.

א"כ ציל כשביאר הרא"ש את מחלוקת ר"מ ורבנן וכتب לר"מ צריך לדקדק
(ולרבנן לא צריך) זהה, כמובן, אמר על תחילת הפשרה. ומה שכתב אח"כ
(ד"ה והכא) שפשרה היא ללא דין אלא כל אשר ישר בעיניהם – זה אמר על
סוף הדיוון בפשרה. עת מפעלים הפשרנים את שיקול דעתם כדי לרצות את
בעלי הדין, אז, ודאי אין דין והפשרהulos בקנה אחד, וביחס לדין –
שהתברר קודם – הכרעת הפשרהicut היא בבחינת "לא דין, כל אשר ישר
בעיניהם". והרואה לכך שהוא על הכרעת הפשרה, שהרי לפני זה (באותו
ד"ה והכא) דיבר על דין וכך כתב: "(ד) מצ שמואל למיימר דאף ר"מ סבר דין
בשנים משות דכתיב יצדק תשפט עמידך' וכיון זדינה קא עבדי טגי בחוד'
אבל פשרה שעושין ללא דין כל אשר ישר בעיניהם צריך ג' והפרק ב"ז
הפרק" – הרי שהעמיד פשרה מול דין כשהמוחך הוא פסיקת הפשרה מול
פסיקת הדין (שהרי הפרק ב"ז הפרק הוא כח כפיטת הפסק).

לסיכום:

שיטת הרא"ש: שלשה פשרנים לר"מ נדרכים לשני עניינים:

- א. לבירור הדין.
- ב. לכפיטת הפשרה.

כל זה לר"מ, אבל לרבות לא צריך לעשות פשרה הקרובה לדין.

העליה, גם לשיטת הרא"ש הצורך בפשרה הקרובה לדין תלוי בחלוקת
ר"מ וחכמים ביחס למatters הפשרה.

ולענין זדינה – בשוויות מהר"י באسن סימן קו כתוב זז"ל:

אין בפשרה טעות כלל לומר אם טעה הפשרה ועשה הפשרה רוחקה מן הדין שיהא חזר, **דסתם פשרה אפי' רוחקה מן הדין ממשמע...** מזקאמר בגמ' גבי פלוגתא דר"מ ורבנן בפשרה בגין או בשנים וקאמר התם מר סבר מקשין פשרה לדין, מר סבר לא מקשין. ואם איתא בפשרה סתם צריך להיות קרובה לדין, ע"כ צריך לעיין הדין תחילה בדקודוק כדי לידע איזו היא הפשרה הקרובה ואיזו היא הרוחקה, וא"כ לרבות אשי אמר בסמוך שמע מינה פשרה אינה צריכה קניון, מי טעמיחו דרבנן אמר ביחיד, הא צריך למידן דין תחילתה והיינו דין אלא ודאי אין **לאפשר עסק כלל עם הדין אלא לפי ראות עינינו בלבד**.

וכ"כ המאירי (ו, א ד"ה פשרה) : "פשרה נעשית בשנים ואפילו הייתה רוחקה מן הדין **ובבירותם קיימין**".

وعיין בפסקין דין ורבניהם (כרך יא, עמ' 262), שם העיר האב"ד (הרבי אליעזר שפירא) : **"נהגו בתיהם לדון בפשר קרוב לדין, וכמו שאמרו בירושלמי: ר' יוסי בין חלפתא אותו תרי ברשות מידונו קמאוי על מנת שתזדיננו דין תורה אמר לנו אני אני יודע דין תורה"**.

ה. הכרעת הרוב בפשרה

פסקין הרוי"ד (סנהדרין ו, א ד"ה אמר רב אשי) בביבור מחלוקת ר"מ ורבנן כתוב, ז"ל : **"מן דבמי שלשה (ר"מ) קסביר שאין הדיינים רשאים לפרש אלא כאשר יראה להם מתווך טענותיהם כמה ימחול התובע וכמה יתן הנتابע, הילכך צריך שלשה שאם יהיה חילוק דעת ביניהם ילכו אחר הרוב"**. הרוי שלדעת הרוי"ד הא דאמרינו לר"מ דמקשין פשרה לדין הוא גם בזה שהולכים אחר הכרעת הרוב, ונראה שפירוש דברי ר' מתניתה בירושלמי (הנ"ל) : **"אף פשרה צריכה הכרע דעת" – על הכרע של רוב.**

הנה יוצא שלרוי"ד דין הכרעת הרוב בפשרה תלוי בחלוקת האם מקשין פשרה לדין.

התוט' (ד"ה ביצוע בני) חלקו וכותבו : – **"אע"ג דמקשין פשרה לדין לאו לכל דבר מקשין, דברין אזילין אחר הרוב ובפשרה עד שישיכמו כולם" ז"א התוט' סובר שאפ"י לר"מ שמקיש פשרה לדין זה לא לכל דבר, דהיינו לגבי הכרעת הרוב בין לר"מ ובין לרבן צריך הכרעה "פה אחד" ולא די בהכרעת הרוב. וכ"כ העיטור ערך פשרה. וכ"כ המאירי (ו, א ד"ה פשרה) ז"ל : **ואף בנוסח מעשה ב"ד לקצת חכמי נרבונאה מצאנו כתוב בפשרה שארעה בידם****

כנושח זהה – ונשאנו בפשרה הרבה עד **שהסתמכו בה לדעת אחות והודענו להם את הכל**".

וכן פסק השו"ע (חו"מ יב, יח) : "אם רבים הם הפרשנים יש אומרם שאין חולכים אחר הרוב אלא צריך שיסכימו כולם".

(וכן רأיתי שהעלו בפסקין דין ובנינים כרך יג, עמי 302 – "מאחר ונטע כי פשרה צריכה להיות לדעת פולס הטסחים הדין האחד להצטרכ' לדעת חבריו וזאת כדי להביא לסיום התוצאות").

ו. כפיה בפשרה

האם ב"ז יכול לכוף את בעלי הדין להתפזר?

הנה בדבר זה יש להסתפק שהרי מצד אחד – הגמ' (סנהדרין ו, ב) אומרת – "ר' יהושע בן קרחה אומר מצוה לבצע" ובמהמשך שם נאמר : "אמר רב הלכה כריב"ק, ומקשה הגמ' אני, והוא רב הונא תלמידה דבר הזה כי אתו لكمיה דבר הונא אמר לחו אי דין באיתו אי פשרה בעיתו" – משמע שאין מצוה בפשרה. ומתוךצת הגמ' "מאי מצוה נמי ذקאמר ר' יהושע בן קרחה, מצוה לומר فهو אי דין באיתו אי פשרה בעיתו".

הרי שאין מצוה על הדין לדון פשרה בעל כرحم של בעלי הדין אלא המצווה היא להציג בפניהם את האפשרות של פשרה נגד האפשרות לדון.

וכן נפסק בטור (ס"י, יב), ברמב"ם (סנהדרין כב, לד) ובשו"ע (יב, ב) וז"ל : "מצוה לומר לבעלי דין בתחלת הדין אתם ווצים או השרה, אם רצוי בפשרה עושים בינהם פשרה".

משמע שאם אחרא שהציגו להם השרה עדין עומדים הם בדעתם לדון דין תורה בלבד אין לכופם להתפזר.

יתירה מזוatta, אף בחרו הצדדים באפשרות השרה הרי כל עוד לא עשו קניין הם יכולים לחזור בהם ולתבוע הדין שכן פשרה צריכה קניין (כאמר לעיל), וכן נפסק ברמב"ם (שם הל' ה) ובשו"ע (שם, ז).

ማידין, פשרה הנה מצב בו נכנים הצדדים לפניים משורת הדין. וביחס לפנים משורת הדין מצאנו מקרים בהם כופים לקיים דבר לפנים משורת הדין, כגון : בדיון דבר מצרא, ולגבי שומת ב"ז בגביה חוב שחוורת עלם – וא"כ אפשר לומר שמדובר במקרה של השרה נכפה.

והנה, הרמ"א (חו"מ יב, ב) הביא מחי הפסיקים בדבר הכפיה על לפנים
מושורת הדין.

ולענ"ד, אפשר לומר שמדובר שהרמ"א הצמיד בין פשרה לפנים מושורת הדין
סביר שדים אחד לעניין כפיה.³

1. מחלוקת הראשונים בכפיה על לפנים מושורת הדין

ועתה נביא דעתו הראשונים בכפיה לפנים מושורת הדין:

הרא"ש (במ"פ"ב ז) מביא דברי הגמ' (ב"מ ל, ב) "תני רב יוסף והודעת להם זה
בית חייהם וכו' ואת המעשה זה הדין, אשר עשו – זה לפנים מושורת הדין"
– ע"ז אומר הרא"ש: "ולאו דכיפען ליה דין כופין לעשות לפנים מושרת
הדין".

גם רבינו ירוחם (במישרים נא, ח"ד) – פסק כן בהבאיו דברי הרא"ש, וכן
פסק הבוי (סימן יב, מחודש).

אבל, המרדכי (ב"מ פ"ב רנ) חלק, וזה תורף דבריו:

³ בשו"ע (שס) בסמוך לדברי הרמ"א הניל כתוב, ז"ל: "יום חמיב ב"ד שבועה לאחד מהם
ראשי הב"ד לעשות פשרה בגיןיהם כדי להיפטר מעונש שבועה".

יש שלמדו בדברי השו"ע אלו – שב"ד יכול לכוף פשרה כדי להיפטר מעונש שבועה. כך
נאמר בפ"ד"ר (כרך ב' עמ' 279): "כח"ד מכוונים למונע מה Cobb שבועה בכל מידת
האפשרות, ויש להם הרשות גם לעשותות פשרה בין הצדדים כדי להיפטר מעונש שבועה,
כמפורט ב"מ יב, ב". בפ"ר נסרך (כרך יא, עמ' 269) כתוב הרבה שמחה מרון: "ישנם
מרקמים שבה"ד מוסמך לכוף על הצדדים פשר בכך: במקורה של חיזוק שבועה".

וכן פסק בשו"ת צץ אליעזר (ח"ז מה, פרק ז).

לענ"ד יש לדוחות הבינה זו שהבינו בדבר השו"ע (הניל). שהרי השו"ע בתחלת הסעיף
כתב: "מצואה לומר לב的日子里 במלחמות הדין אתם רוצחים, או הפשורה... במה דברים
אמורים, קודם גמר דין... אבל אחר שגמר הדין... אינו רשאי לעשות פשרה בגיןיהם...
ואם חמיבו ביה"ד שבועה לאחד מהם, רשאי הב"ד לעשות פשרה כדי להיפטר מעונש
שבועה".

כך כוונת השו"ע אע"פ שחיזוק הב"ד לחציע פשרה הוא רק לפני גמור דין, במקרה של
שבועה, אע"פ שנגמר הדין אפשר לחציע פשרה לצדים (וain חש להיפטר בטעות), כפי
שחוששים בכך (כלל). מכיוון שכון אם היה יודע שנתחייב שבועה יכול להיות שהיה
אפשרה כדי להיפטר משבועה. ז"א אפשר לעשות פשרה ולא שכופים פשרה. זו כוונת
השו"ע המבוססת על התוטי (סנהדרין ו ב' ד"ה תנמרא) שהוא מקור דין זהה. וכן דוחה
דבריהם הרבה שלמה לוי (תחומין חלק יב עמ' 328).

הגמ' (ב' מ כב'י) מביאה מעשה "רב יהודה הוה שקליל ואזיל בתירה דמר שמואל בשוקא דבר דיסא, א"ל מצא כן ארנקוי מהו, אמר ליה הרי אלו שלן, בא ישראל ונתן בה סימן מהו א"ל חייב להחזיר, א"ל תרתי (בתימה), הרי דבריך סותרים בתקילה אמרת הרי אלו של מוצאים ואח"כ אמרת חייב להחזיר) אמר ליה לפנים משורת הדין".

הרי שכותב לשון חובה בפנים משורת הדין משמע דמחייב הכל דין.

מכאן אומר המרדכי יוציאו דין דחווי ביפוי לתוך הפ... גם אם אין ביפוי למייבץ לפנים משורת הדין אם היכולת בידו... וכן פסק הרשב"ז וראב"ה דבריפין להו לעשות לפנים משורת הדין".

וכן כתב היב"ח (חו"ם סי' יב אות ד ד"ה איתא) – חלק על היב"י שדחה ראיותיו של המרדכי בטענה שאין הוכחה מהם שכופים. וכך כתב בסוף דבריו "וכן נהגים בכל בית דין בישראל לכוף לעשר בדבר ראי ונכוון ואע"פ שאין הדין כן".

2. ביאור מחלוקת הראשונים הנ"ל

בטעם מחלוקתם של הראשונים כתוב הגר"א בביאורו (ס"י יב סק"ט ד"ה ויש חולקי) וז"ל: "ויש חולקין. ממש בפיג'ם דבריהם (לה, א) בשומה, ובפרק ט' (קח, א) במצרנות. וסבירא ראשונה ס"ל דוקא היכא דאיתמר".

ביאור דבריו – מצאו שכופים על לפנים משורת הדין במצרנות ו בשומה. המרדכי (ושאר פוסקים שאטו) סברו שכופים על לפנים משורת הדין כשם שכופים על הדין, והראיה ממצרנות ו王某א.

הרא"ש סבר שאין כופים על לפנים משורת הדין. ואין הוכחה ממצרנות ושומא, שם זו תקנה מיוחדת ואין בה משום הוראה כללית לכל מקרה של לפנים משורת הדין (וכן מבואר בקצתו"ח רנט, ג).

הרי לך, שעל הצד שנאמר שפשרה דין כלפניהם משורת הדין, יש שיסבירו שכופים על הפשרה בעל דין, ויש שיאמרו שאין כופים עליה בעל דין דאמ' דין.

ולפי דברנו יש תלות את מחלוקתם במחלוקת ר"מ ורבנן בתפיסת הפשרה.

3. מידת הכפיה בפנים משורת הדין

גם ביחס למידת הכפיה בפנים משורת הדין מצאנו מה' הפסיקים – דינה נפשט דברי המרדי והב'ח הוא שכופין על לפנים משורת הדין כשם שכופים על הדין שהוא לא מצאנו שחייבו לומר שכופין בדרך אחרת (וכן כתוב הפתחית תשובה (יב,ו): "נראית דעת הב'ח לכוף בשוטין או ע"י שmotnia. וכן פסק בשווי'ת צמח צדק (ראשון) סימן פ"ט זכופין ע"י שmotnia. גם לשיטת הרא"ש שאמר שלא כופים על לפנים משורת הדין נחלקו הדעות, מחד כתוב המاذנים למשפט שלדעתה שאין כופים לא כופים אף" בדברים אלא לת"ת. מאידך – כתוב התוממים (סימן יב, ס"ק ד): "ה'ך כפיה היינו בדברים, שאומרים לו חייב אתה לעשות כן ואם אין שומע אתה עברין, אבל כו"ע מודים שאין כופין בשוטין ונידי וכיומה כיון שאין שורת הדין כך... מעתה ייל' זגט הרא"ש מוחה לזה ואין כאן מחלוקת כלל". וכן משמע מעוד פוסקים.

4. דעת השוו'ע ביחס לכפיה פשרה

בשו"ע (סימן יב) – אפשר להביא כמה ראיות שסביר שкопין, **במקרים מסוימים על הפשרה**.

בטעיף ג' כתוב: "מותר לבית דין לוטר בממון היתומים חוץ מן הדין"⁴ כדי להשיקיטם ממיריבות".

משמעות שב"ז כופה פשרה - חוץ מן הדין – על היתומים. ויתר מזה ממשיך שם בסע' ד "יש כת ביד ב"ז לגוזר ולהחרים שתתקיים הפשרה ושלא יוכל היתומים למחות כשיגידלו"

גם בסע' ה הביא השוו'ע להלכה את תשובה הרא"ש (כלל קז, סי' ו) וזה לשון הרא"ש: "נתנו חכמים רשות לדין לפ██וק לפי ראות עיניו במקומות שאין הדבר יכול להתרור בראיות ודעות – פעמים באומד הדעת, ופעמים כמו שיראה הדיון ללא טעם ובela ראה ובela אומד הדעת, דהיאנו שודא דידיini לפי התוס' ולפעמים על דרך הפשרה".

הרי לך שב"ז יכול **לכפות פשרה** במקומות שאין דין יכול להתרור.

בדעת הרמ"א שהביא מה' הפסיקים ולא הכריע נחלקו הדעות הלכה למעשה.

⁴ מלשון זו בשוו"ע: "חוץ מן הדין" אפשר ללמוד שגם הוא רואה בפשרה עניין של לפנים משורת הדין. שהרי בסעיף שלאחר מכון שהוא המשכו של סעיף זה כתוב לשון פשרה "יש כח ביד לגוזר ולהחרים שתתקיים הפשרה".

הש布 יעקב חאה"ע ס"ס כת (מובא בפתח' ש, הניל) – כתוב שבמקומות שלא כתוב הרמ"א כמו נהגים והביא דעת אחת בסתרם ודעיה אחת בשם יש חולקים הלכה דעתה ראשונה.

משמעותו הרמ"א פסק – שאין כופין על פנים משותה הדין.

דעת האגר"א – סי' רנט טו, של halacha כופין דעתה שנייה. שהרי הרמ"א בסימן רנט (סע' ח) הביא רק את הדעה השנייה לפייה צריך לעשות לפנים משותה הדין אם הוא עשיר, שהרי כתוב: "ואם הוא עני... א"צ לעשות לפנים משותה הדין" משמע אם הוא עשיר צריך לעשות לפנים משותה הדין.

5. כפיטת פשרה בתבי דין

בפסק דין רבנים (כרך יא 259-274) דנו בשאלת האם ב"ד רשאי לכפות חתימה על שטר בוררים שתוכנה "בין לדין ובין לפשר" כצד אחד מעוניין דוקא בדיון.⁵

אמנם נפסק שם (עמ' 274): "על פי דין חייבת הנتابעת לחתום על שטר בוררין כנהוג הון לדין והן לפשר".

הרבי זלמן נחמייה גולדברג (בקובץ משפטי ארץ, תשס"ב עמ' 84) כתב: "אם צד אחד מתעקש שרצונו רק בדיין אין ברורין. אכן [במצב זה], יש לצד השני למקרה שלושה אנשים ולהזכיר את הצד השני [בעל דין] לדון לפניו. אם אין [בעל דין] (צד השני) מצוי שלשה דיינים שמכונים לדון בדיין בלבד פשרה, יכול התובע להזכיר לצד השני ליקל לדון במדינה אחרת". – ו"י שאין ב"ד יכול לכוף פשרה על מי שירוצה דוקא דין.

בבירור שערכתי (עם אחד הדיינים ברכובות) עולה כך: מנהג בתבי דין להחותם את בעלי הדין מיד עם בואם לב"ד על שטר בוררין שנוטשו "פשרה הקרובה לדון" (ולא "לדונין"). בחתימה זו מסמיכים הצדדים את ב"ד לדון להם פשרה הקרובה דין. ואין באפשרות לחזור בהם ולהתבע דין.

במקרה שאחד מבני הדין מטרב להחותם על שטר בוררין שכזה ב"ד יאינם יכולים שיוציאו נגדו כתוב טروب, ואם יעמדו בעיקשנותו יוציא נגדו – חב"ד – כתוב סروب בצד לפפותו להחותם על שטר הבוררין.

נהוג זה מקורו מההלכה (שו"ע חי"מ יב,כ) שעלה הדיינים להתרחק ככל יכולותם מלידון דין תורה.

לדבריו, מכיוון שהנהג המקובל בכל בתבי דין הרבניים והאחרים, הוא לדון בפשרה הקרובה לדין בלבד, הפכה הפשרה הקרובה לבן לשותה הדין בפועל. ועל כן אפשר לכפותה על בעלי הדין ככפתת הדין. פשרה אחרת (וחוקה יותר מן הדין) אם תעלתה במהלך הדיון, תהיה בהסתמכת הצדדים בלבד, ובאי הסכמה חוזרים לפשרה הקרובה לדין.

מאייך נكتب שם: "לדעת הרוב, חתימת הצדדים על השטר הן לדין והן לפשר איננה מוסיפה על סמכות ב"ד לכוף על הצדדים פרשה".⁶

اعפ"כ בתחום פסק הדין בדברי הרב שמחה מירון (עמ' 269) מובא שינוי מחלוקת בדבר. וכן כתוב: "חתימתה בשטר הבורים על פשר אינה יכולה להשפיע סמכות להב"ד לחיבת הצדדים לשירה וכען זה מצאתי מפורש בש"ת ابن השם סי' נט: וכן מה שאחד מן הדינים אמר אם עושים קומפירמיין (שטר בורגני) הרשות בידי ביה"ד לעשות פנים משורת הדין, חלילה הס שלא להoxicר, כמבוואר בתשובות רד"כ.

אמנם, בש"ת מהרש"ס חי"ג, רסג השיג על דברים אלה מכח המנהג, וכן דבריו: "אף דמובואר בש"ת ابن השם דקומפירמיין הו רק שטרו בורגני לחזק הדין תורה, אבל אין לב"ד לפ██וק יותר מדין תורהנו הקדושה... אני מצאתי בירושלמי פ"ג דמועד קטן ה"ג – שטרו בירוגין היינו קומפירמיין... **כיוון דבר פשט המנהג כן כל החותם באומפירמייס אדעתא דהכי נכנס ומתחייב.**"

משמעות הדברים מהרש"ס שבמקום שהמניג כן שטר הבורים נותן כח בידי ביה"ד לכפות לשירה ולפנים משורת הדין.

לטיפול, העלו שני תיפיסות עיקריות ביחס לשירה. יש שראו בה דין וחקל מתפרקדו של בית הדין כבית דין. ומאייך, יש שראו בשרה מעשה של השכנת שלום הנעשה בהסתכמת הצדדים בלבד. כך שב"ד משתמש בה כבוד ולא כב"ד. (מלבד פשרות שנעשו, במקרים מסוימים, מכח הדין ונכפות על הצדדים דין ממש).

mpsaki shiyyu – לעניין דלא בעין ג' דינים לשירה, ולענין חיוב הקניין (חו"מ יב, ז) ומפסקי בת דין לעניין ההכרעה "פה אחד", ולגביה חוסר יכולת לכוף לשירה – נראה בבירור, שהתנהלות בת דין לשירה שונה שונה מאשר דין. בשירה ב"ד משמש כבוד. מ"מ לשירה הנשית ע"י ב"ד שונה במהותה משרה הנשית ע"י בור אחר, שכן מנג בת דין בישראל לעשות שירה הקרויה לדין, כך שבשלב ברור הטענות וברור הדין, מתנהג בית דין בשירה כבודן לכל דבר בכדי להוציא שירה מבורת וスクלה ולא שרירותית.

⁶ עיין בספר סדר דין (מאות אליאב שוחטמן – הוצאת ספריית המשפט העברי – עמ' 15) שכותב בפניות שחתימתה על שטר בורגני "בין לדין ובין לפשר", נותן כוח לב"ד לכפות פסק דין של שירה.

יתירה מזאת, פשרה, שנעשית ע"י ב"ד (בקנין) עדיפה יותר מפשרה בורר חיצוני, שכן מקבלת היא תוקף של פסיקת ב"ד, וב"ד הוא המופקד על אכיפתה.

* * *

**יהי רצון שדברי אלו יהיו לעילוי נשמה
חמי היקר
פרץ מזיג בן קוקה.**